

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук Сахацького М.П. на дисертаційну роботу Меліхової Тетяни Олегівни на тему: «Економічна безпека промислових підприємств: теорія, методологія, практика», поданої до захисту на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

Поглиблений аналіз дисертації Меліхової Тетяни Олегівни на тему: «Економічна безпека промислових підприємств: теорія, методологія, практика» дозволяє сформулювати наступні узагальнені висновки щодо актуальності, ступеня обґрунтованості основних наукових положень, висновків, рекомендацій, достовірності, наукової новизни, практичного значення, а також загальної оцінки роботи.

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Актуальність проведення наукового дослідження стосовно забезпечення економічної безпеки промислових підприємств з теоретичних, методологічних та прикладних позицій зумовлюється: по-перше, економічною вагомістю промислових підприємств в господарському комплексі України як незамінної сфери міжгалузевого балансування та суттєвого джерела наповнення державного бюджету; по-друге, соціальною значущістю підприємств промисловості з позицій зайнятості населення та грошових надходжень працівникам відповідного сектора економіки; по-третє, перспективністю нарощування експортного потенціалу країни за рахунок активізації зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання промисловості; по-четверте, належністю промислових підприємств до ринкових суб'єктів, що задовольняючи широкий спектр потреб різних сфер життєдіяльності населення в товарах та послугах, слугують індикатором людиноцентристської державної політики; по-п'яте,

пріоритетністю розвитку національних промислових підприємств, що постають в якості постачальників новітніх інноваційних продуктів в інші сектора економіки, які каналізують впровадження науково-технічних здобутків в практику господарювання; по-шосте, проблемністю підвищення конкурентоспроможності та посилення економічної захищеності промислових підприємств в силу зростання конкуренції між товаровиробниками різних організаційно-правових форм і країн походження на внутрішньому та світовому ринках промислових товарів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження виступає складовою науково-дослідної роботи Запорізької державної інженерної академії за темами: «Методика організації внутрішньої системи контролю якості аудиту та супутніх йому послуг за певними напрямками, а саме зовнішнього аудиту: інвестиційної нерухомості, ефективності інновацій та антикризових фінансових заходів» (номер державної реєстрації 0114U006294), «Методологічні та практичні аспекти організації обліку, оподаткування та аудиту для формування фінансової безпеки» (номер державної реєстрації 0117U006088), «Методика внутрішнього аудиту активів в системі економічної безпеки підприємства» (номер державної реєстрації 0118U001181); а також Класичного приватного університету за темами: «Розвиток стратегії промислових підприємств на основі інноваційного спрямування» (державний реєстраційний номер 0113U007108), «Формування механізмів стабілізації функціонування промислових підприємств на засадах антикризового управління» (державний реєстраційний номер 116U000799).

*Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій,
сформульованих в дисертації*

Вивчення теоретичних та методологічних засад формування економічної безпеки та визначення її ефективності на промислових підприємствах,

представлених в першому розділі дисертації, показало, що її автор правомірно досліджувала сутність та зміст економічної безпеки (с. 37-54), висвітлювала належність фінансової безпеки до числа пріоритетних напрямів зміцнення економічної безпеки підприємства (с. 55-79), обґрунтовувала управлінський механізм забезпечення економічної безпеки на промислових підприємствах (с. 80-110) та розкривала принципи визначення ефективності економічної безпеки промислових підприємств (с. 111-117).

На основі опрацювання підходів вчених та практиків щодо економічної безпеки підприємств, зроблено вірний висновок про багатоетапний характер еволюції змісту поняття «економічна безпека підприємства», що нині дійсно відбиває його можливість підтримувати високий рівень економічної незалежності, запобігати збиткам, приймати виважені управлінські рішення в умовах динамічного навколишнього середовища, ефективно використовувати наявні та залучені зі сторони ресурси, досягати стратегічних цілей.

Правомірним постає системний підхід щодо дослідження функціональних складових економічної безпеки промислового підприємства. Адже в реальній економіці вона формується за рахунок фінансової, маркетингової, кадрової, техніко-технологічної, інституційної, інформаційної, інтелектуальної, соціальної, енергетичної, інноваційної, інвестиційної й інших взаємопов'язаних складових промислового підприємства.

Є згода з дисертантом відносно того, що управління економічною безпекою підприємства включає цілий спектр конкретних функцій, до числа основних з яких цілком логічно віднести прогностну, організаційну, регуляторну, профілактичну, аналітичну, контрольну, стратегічну, планування, стимулювання, оцінювання.

Справедливість виокремлення цілої низки принципів управління економічною безпекою промислового підприємства (комплексності, системності, своєчасності, безперервності, оперативності, плановості, економності, ефективності, відповідальності, гнучкості, диференційованості,

обґрунтованості, об'єктивності, контролю, інтегрованості, достовірності, зрозумілості, компетентності, адаптивності, системності, конструктивності, стимулювання, законності, науковості) ґрунтується на огляді чисельних і різнобічних літературних джерел вітчизняних та зарубіжних вчених економістів з досліджуваної проблеми.

Високий ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи в другому розділі забезпечується дотриманням вихідних методологічних положень стосовно різнобічного оцінювання економічної безпеки промислових підприємств. Автором системно представляються методичні аспекти визначення рівня економічної безпеки (с. 150-179), методи вимірювання результатів господарської діяльності підприємств та їх економічної безпеки (с. 180-205), методи розрахунку періоду повернення інвестицій в економічну безпеку підприємств (с. 206- 215).

Достатня вірогідність одержаних дисертантом наукових результатів базується на використанні сучасних методів економічних досліджень. Так, розробка методології оцінювання економічної безпеки промислових підприємств базується на десятикомпонентній методичній основі, оціночні критерії якої віддзеркалює цілісний комплекс з: функціональних складових фінансової безпеки, ефективності управлінського механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки, рівня фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання з позицій функціональної залежності, інтегральності, ресурсної забезпеченості, бальної експертної вимірності, системи індикаторів, економіко-математичного моделювання та графічного підходу в якості наочності. Особливої уваги з боку науковців та практиків заслуговує оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки, що ґрунтується на розрахунках продукції валового, чистого, дійсного та заданого грошового потоку, що визначається сумою виторгу від реалізації продукції. Адже в умовах ринкової економіки лише продана продукція гарантує підприємству грошові надходження та можливість здійснювати розширене відтворення.

Наукову ґрунтовність методологічних напрацювань автора підтверджує проведений в третьому розділі дисертації аналіз ефективності економічної безпеки за результатами господарської діяльності промислових підприємств. Його зміст цілком правомірно включає аналіз стану економічної безпеки промислових підприємств (с. 237-263), графічну інтерпретацію взаємозв'язку результатів і витрат господарської діяльності підприємства в системі економічної безпеки у довгостроковому періоді (с. 264-283), оцінку ефективності економічної безпеки промислових підприємств (с. 284 – 310). Позитивно оцінюється комплексний підхід автора щодо доцільності створення системи раннього запобігання та прогнозування банкрутства підприємств на основі двофакторної та модифікованої п'ятифакторної моделі Альтмана Е., моделі Таффлера і Тішоу, моделі Ліса, моделі Спрингейта, моделі Конана і Гольдера та універсальної дискримінаційної моделі. Використання цих моделей промисловими підприємствами, з врахуванням особливостей вітчизняної транзитивної економіки та її інституціональних реалій, цілком правомірне й таке, що слугує соціально-економічним інтересам як досліджуваних господарюючих суб'єктів, так і споживачів їх продукції та послуг й суспільству в цілому.

ґрунтовність авторських науково-практичних рекомендацій щодо формування економічної безпеки та підвищення її ефективності на промислових підприємствах, представлених в четвертому розділі дисертації, логічно витікає зі змістовних складових, кожна з яких послідовно відбиває розробку графічної аналогової моделі формування економічної безпеки промислових підприємств (с. 323-338), методичні підходи щодо забезпечення рівня стійкості економічної безпеки промислових підприємств (с. 339-363), удосконалення методів визначення економічної ефективності господарської діяльності підприємств та системи їх економічної безпеки (с. 364-389). При цьому цілком вірно звертається увага на те, що розроблено графічну аналогову модель взаємозв'язку результатів і витрат, пов'язаних зі

створенням економічної безпеки промислового підприємства у довгостроковому періоді.

Запропонована авторська модель дає можливість розрахувати валовий, чистий, дійсний та заданий періоди повернення інвестицій, авансованих у систему економічної безпеки, а також показники економічної ефективності витрат на систему економічної безпеки промислового підприємства. Для прикладного використання важливою постає побудова графіку, що ілюструє співвідношення між результатами й витратами у короткостроковому періоді та показує, як впливає період виробництва на формування умовного грошового потоку від операційної діяльності та авансованих витрат, пов'язаних з системою економічної безпеки промислового підприємства. Виграшним є те, що побудований графік дає змогу розрахувати валовий, чистий, дійсний та заданий періоди повернення витрат, авансованих протягом року.

Пропозиції щодо вдосконалення методології внутрішнього контролю для реалізації концепції забезпечення економічної безпеки промислових підприємств, належних до проектного п'ятого розділу дисертації, справедливо опрацьовують обґрунтування доцільності витрат на впровадження системи економічної безпеки підприємства (с. 399-413), положення щодо удосконалення методичних підходів до розрахунку періоду повернення інвестицій на рівні промислових підприємств (с. 414-460), аргументи з організації внутрішнього контролю об'єктів обліку для забезпечення економічної безпеки досліджуваних промислових суб'єктів (с. 461-480).

Наукова ґрунтованість положень з визначення ефекту від упровадження в промислових підприємствах служби економічної безпеки полягає в можливості кількісного виміру чистого річного економічного ефекту від запропонованого організаційного заходу, що визначається як різниця між річним економічним ефектом, одержаним завдяки підвищенню надійності його економічної безпеки та розміром інвестицій, які були

залучені на створення відповідної структурної одиниці. Визначення чистого річного економічного ефекту, за вирахуванням залучених інвестицій у економічну безпеку промислового підприємства, дозволяє приймати виважені управлінські рішення щодо доцільності створення та поліпшення служби економічної безпеки, як з використанням власних коштів, так і за рахунок залучення інвестицій.

В цілому, дисертація Меліхової Тетяни Олегівни на тему: «Економічна безпека промислових підприємств: теорія, методологія, практика» досить повно висвітлює досліджувану тему за обраним напрямом, а його предметно-об'єктна сфера за змістом відповідає паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Наведені в дисертації матеріали подаються в логічній послідовності, відбивають наукову ґрунтовність і глибину досліджуваної проблеми, а використання висновків і рекомендацій в прикладному плані сприятиме забезпеченню економічної безпеки промислових підприємств.

*Достовірність і новизна наукових досліджень, повнота їх викладу
в опублікованих працях*

Сформульовані в дисертації наукові положення базуються на сучасних теоретико-методологічних та методичних підходах, матеріалах значної кількості літературних джерел, фактичних даних конкретних промислових підприємств, статистичної інформації з фінансово-економічної результативності та економічної безпеки. Результати дисертаційних досліджень апробовані на чисельних наукових конференціях, а науково-прикладні та методичні розробки впроваджуються в практику, що підтверджується відповідними документами. Тому наукові положення, висновки та пропозиції, що містяться в дисертаційній роботі, цілком достовірні.

До нових наукових результатів слід віднести те, що
вперше:

- запропоновано методичні підходи щодо оцінювання економічної безпеки промислових підприємств із застосуванням показників загальної та порівняльної економічної ефективності, що дозволяє обґрунтувати економічну доцільність упровадження системи економічної безпеки на основі перевищення індексу економічних результатів над індексом витрат та в кількісному вимірі демонструє ефект економічної безпеки промислових підприємств для прийняття адекватних управлінських рішень;

- розроблено графічну аналогову модель формування економічної безпеки промислових підприємств, сутність якої полягає в побудові аналогових співвідношень результатів і витрат у довгостроковому та короткостроковому періодах, які використовують категорії валового, чистого, дійсного й заданого умовного грошового потоку з метою розрахунку показників економічної ефективності та періоди повернення витрат, авансованих в економічну безпеку промислових підприємств;

удосконалено:

- науково-практичний підхід щодо забезпечення економічної безпеки промислових підприємств на основі структурних елементів фінансової безпеки, що, на відміну від існуючих, додатково включає облікову складову та поділяє її на піделементи за об'єктами обліку. Зазначене дає змогу визначити об'єкти для проведення внутрішнього контролю та забезпечити надійний захист економічної безпеки промислових підприємств;

- методичні підходи до вимірювання результатів господарської діяльності промислового підприємства, до яких поряд з існуючими обґрунтовується використання методу вимірювання результату, заснованого на розрахунку грошового потоку, що дає можливість відобразити співвідношення товарної та реалізованої продукції й економічних елементів витрат;

- методологічний підхід до визначення рівня стійкості економічної безпеки промислових підприємств, який, на відміну від існуючих, використовує індикатори рівня стійкості економічної безпеки промислових підприємств,

економічної ефективності господарської діяльності, фінансової стабільності підприємства та ймовірності банкрутства підприємства;

- методологію внутрішнього контролю за об'єктами обліку для реалізації концепції забезпечення економічної безпеки промислових підприємств, яка, на відміну від існуючих, включає анкетування, розробку загального плану внутрішнього контролю, програми внутрішнього контролю, робочих документів внутрішнього контролера, а також систему позначень виявлених помилок. Це надає можливість провести якісний внутрішній контроль, вчасно виявити порушення та підвищити економічну безпеку промислового підприємства;

набуло подальшого розвитку:

- методичні підходи до визначення витрат та інвестицій, авансованих у створення служби економічної підприємства, які, на відміну від існуючих, включають методи визначення валового, чистого, дійсного та заданого періодів повернення авансованих інвестицій на створення служби економічної безпеки промислового підприємства в довгостроковому періоді, а також визначення періоду повернення витрат, авансованих у створення служби економічної безпеки промислового підприємства в короткостроковому періоді;

- методичний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства, який, на відміну від існуючих, враховує співвідношення ринкової вартості та активів підприємства, що дає змогу визначати відмінний, нормативний чи незадовільний стан економічної безпеки промислового підприємства.

За темою дисертації опубліковано 68 наукових праць, з них: 3 – монографії (1 одноосібна), 46 – статті в наукових фахових виданнях України (з яких - 28 у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних); 1 – стаття в науковому виданні, включеному до міжнародної наукометричної бази Web of Science; 18 – матеріали конференцій. Загальний обсяг публікацій – 53,77 д. а. (особисто автору належить 50,47 д. а.). Аналіз

друкованих праць за темою дисертації дозволяє зробити висновки, що у них достатньо повно відображено методику дослідження, його наукові результати і основні висновки.

Зауваження та дискусійні положення дисертаційної роботи

1. В науковій новизні не зовсім коректно вказувати на те, що автором удосконалено структурні елементи фінансової безпеки, які покладено в основу формування економічної безпеки промислових підприємств, що, на відміну від існуючих, додатково включають облікову складову та поділяють її на піделементи за об'єктами обліку (с. 30). Бо можливість удосконалювати структурні елементи фінансової безпеки промислових підприємств мають фахівці та підприємці, які займаються реальним бізнесом. В даному випадку здобувачем особисто удосконалено науково-практичний підхід щодо забезпечення економічної безпеки промислових підприємств на основі структурних елементів фінансової безпеки, що, на відміну від існуючих, додатково включає облікову складову та поділяє її на піделементи за об'єктами обліку.

2. Спірним виступає твердження автора про те, що фінансова безпека підприємства виступає головним напрямом зміцнення його економічної безпеки (с. 55), а в підрозділі 1.2 в різних інтерпретаціях подається: «фінансова безпека як основний елемент економічної безпеки промислового підприємства» (с. 64, 65, 67, 69 та ін..). Належність фінансової безпеки до числа важливих складових забезпечення економічної безпеки досліджуваних підприємств не викликає сумніву. Проте це лише один із основних, а не основний чи головний. Бо в сучасних промислових підприємствах в забезпеченні економічної безпеки не менш важливими є людські, інформаційні, технологічні, науково-технічні, підприємницькі та маркетингові чинники.

3. Дискусійним є те, що в підрозділі 3.1, присвяченому аналізу стану економічної безпеки промислових підприємств, розкривається сутність

аналізу фінансової безпеки, наводиться детальна характеристика методів оцінювання фінансового стану промислових підприємств, здійснюється огляд вітчизняних методик оцінювання фінансового стану підприємств (с. 237 – 240). Даний 4-х сторінковий матеріал цілком логічно було викласти в другому розділі дисертації при опрацюванні методології оцінювання ефективності економічної безпеки промислових підприємств. Адже саме тут розкриваються методичні аспекти визначення рівня економічної безпеки промислових підприємств та наводяться методи вимірювання результатів їх господарської діяльності та економічної безпеки. Аналогічне зауваження стосується і наведеним в аналітичному підрозділі дисертації трактуванням та методам розрахунку фінансових результатів досліджуваних промислових підприємств (с. 242-245) та прогнозуванню їх ймовірного банкрутства (с. 246-248).

4. Назви таблиці 3.2 та її підзаголовків не в повній мірі відбивають зміст наведених в них цифрових матеріалів (с. 241). Бо в таблиці представлені цифрові значення показників динаміки результатів фінансово-економічної діяльності промислового підприємства, а не фінансовий аналіз. Цей аналіз цілком логічно автором проводиться після наведеного табличного матеріалу на с. 242-245.

5. Робота містить низку орфографічних та стилістичних погрешностей.

Зазначаємо, що зроблені зауваження не знижують значущість праці здобувача для науки і практики забезпечення економічної безпеки промислових підприємств.

Загальні висновки і оцінка дисертації

Дисертаційна робота Меліхової Тетяни Олегівни на тему «Економічна безпека промислових підприємств: теорія, методологія, практика» є цілісним, самостійним і завершеним науковим дослідженням щодо вирішення актуальної проблеми стосовно забезпечення економічної безпеки промислових підприємств. Сформульовані в ній висновки мають теоретико-

методологічне, методичне та практичне значення. Матеріал представлений на достатньо високому науковому рівні, а актуальність теми дослідження та її значення для науки і практики національної економіки відповідають вимогам, що висуваються до дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.

Аналіз змісту автореферату та друкованих праць за темою дисертації дозволяє зробити висновки, що у них достатньо повно відображено методику дослідження, його наукові результати і основні висновки.

Все викладене дозволяє стверджувати, що дисертація на тему «Економічна безпека промислових підприємств: теорія, методологія, практика» за якістю дослідження, рівнем наукової новизни одержаних результатів і їхньою практичною цінністю відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами і доповненнями), а її автор – Меліхова Тетяна Олегівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємством (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту і маркетингу

Одеської державної академії будівництва та архітектури МОН України

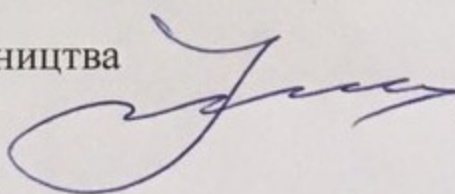
Підпис доктора економічних наук, професора кафедри менеджменту і маркетингу М. П. Сахацького

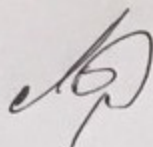
засвідчую:

Начальник відділу кадрів

2018-10-30

 М. П. Сахацький

Л. П. Боровіна